

REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE ALE EVALUĂRII NOȚIUNII DE CRIMĂ ORGANIZATĂ

SORIN M. RĂDULESCU

1. AMPLOAREA ȘI GRAVITATEA CRIMINALITĂȚII

Preocuparea oricărei societăți pentru prevenirea sau diminuarea criminalității (stării de infraționalitate) este determinată de trei rațiuni fundamentale: a. crima (infrațiunea)* subliniază încrederea indivizilor în capacitatea autorității de a le garanta securitate și protecție; b. infrațiunile și delictele penale împiedică funcționarea dezirabilă și predictibilă a vieții sociale, atențând la exigențele ei de ordine; c. „costurile“ crimelor (infrațiunilor) sunt extrem de ridicate atât din punct de vedere economic, cât și social-uman.

Statisticile pe plan mondial evidențiază faptul că, în fiecare an, în întreaga lume, se pierd sute de mii de vieți umane, ca urmare a infrațiunilor comise prin violență și milioane de oameni sunt afectați din punct de vedere economic în urma infrațiunilor și delictelor comise contra proprietății. Pentru a nu oferi decât un exemplu, preluat dintr-o țară cu vechi „tradiții“ în domeniul criminalității în S.U.A. statisticile F.B.I.-ului au indicat că în deceniul 8 o infrațiune gravă s-a produs la fiecare trei secunde, iar o infrațiune violentă a apărut la fiecare 25 secunde¹.

În anul 1987, circa 35 milioane de americani au declarat că au fost victime ale unor infrațiuni, iar 12 milioane au fost arestați pentru diferite fapte penale.

S-a înregistrat un număr de 19 000 omucideri și 87 000 violuri, identificându-se 500 000 indivizi implicați în acte de tâlhărie, 725 000 în maltratări sau violări, 1 milion hoți de mașini, 3 milioane de spărgători și 7 milioane de hoți. Numai în orașul Chicago, există mai mulți spărgători decât în întreaga Japonie². La sfârșitul lunii iunie 1993, existau în închisorile din

* În limba engleză, termenul *crime* desemnează orice infrațiune care se înscrie în sfera dreptului penal.

¹ Conform cu Robert H. Lauer, *Social Problems and the Quality of Life*, third edition, Dubuque, Iowa, Wm. C. Brown Publishers, 1986, p. 165.

² James M. Henslin, *Social Problems*, second edition, New Jersey, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1990, p. 199–200.

S.U.A. 1 012 851 deținuți, femeile reprezentând o proporție de 6,1%. Crima în America, au subliniat o serie de criminologi, este un veritabil „mod de viață“ (*way of life*).

În România, unde criminalitatea se manifestă mai „modest“, în 1993 s-au produs, în medie, circa 381,6 infracțiuni pe zi față de 268,1 în anul 1990. Dintre ele, furturile au reprezentat aproximativ 55% (1993) – 57% (1990), iar infracțiunile prin violență circa 6,3% (1993) – 6,7% (1990).

În același an, au fost implicate în diferite acte penale, în medie, pe zi, un număr de 266,4 persoane, față de 154,2 persoane în anul 1990. În medie, pe zi, în 1993 s-au aplicat 5 971,6 sancțiuni contravenționale față de 2 623,4 în anul 1990, valoarea zilnică a amenzilor fiind de circa 4 milioane lei în 1993, față de 900 000 lei în 1990³.

Numărul de infracțiuni constatate a crescut an de an, astfel că, față de anul 1990, s-a înregistrat în 1993 o creștere de aproape 124%⁴

<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
97 828	139 200	144 750	219 487

În aceeași perioadă de timp s-a înregistrat o creștere cu aproximativ 40% a infracțiunilor comise prin violență, dintre care violurile au crescut cu 35,1%, vătămurile corporale grave au sporit cu 51%, iar tâlhăriile au înregistrat o creștere de 72,6%.

Aceste date sunt suficient de relevante pentru a demonstra amploarea și gravitatea infracțiunilor, mai ales a celor săvârșite prin violență.

2. CLASIFICAREA INFRACTIUNILOR DIN PUNCT DE VEDERE AL GRAVITĂȚII

Din punct de vedere juridic, criteriul gravității infracțiunii vizează ierarhizarea faptelor penale în funcție de pericolul pe care-l prezintă pentru societate. În acest sens, omuciderea pare infinit mai gravă decât furtul. De asemenea, criteriul gravității infracțiunii permite evidențierea limitelor de toleranță a comunității față de diferite acte, așa cum se reflectă ele în sancțiunile penale.

Deși gruparea în funcție de acest criteriu este, adeseori, eronată, întrucât nu ține seama de gradul în care comportamentul infracțional este determinat de anumite modele socializatoare cu caracter criminal, ea este utilă totuși pentru a distinge natura și caracterul infracțiunii. Din acest punct de vedere, infracțiunile pot fi grupate în două mari categorii: a. infracțiuni comise prin

³ Conform cu ziarul „România Liberă“, nr. 1398, 29 oct. 1994.

⁴ Sursa: *Situația operativă a infracțiunilor pentru anii 1990–1993*, Inspectorul General al Poliției.

violență (infracțiuni contra persoanei); b. infracțiuni comise împotriva proprietății (infracțiuni în dauna avutului public și particular).

Infracțiunile comise prin violență cuprind fapte cum sunt omorul (omuciderea), tâlhăria, jaful înarmat, violul etc. Aceste fapte sunt clasificate în mod diferit în cadrul diferitelor legislații penale naționale. În legislația penală românească, ele sunt ierarhizate astfel: omor, tentativă de omor, lovituri cauzatoare de moarte, vătămări corporale grave, ucidere din culpă, viol, viol cu moartea victimei, tâlhărie, pruncucidere, infracțiuni contra protecției muncii, ultraj, alte infracțiuni directe (amenințare, lovire, insultă, calomnie etc.).

Infracțiunile comise împotriva proprietății cuprind, în concordanță cu clasificarea din legislația penală românească: infracțiuni contra avutului personal sau particular (furt, tâlhărie), infracțiuni contra avutului public (delapidare, furt, înșelăciune), infracțiuni economice (speculă), infracțiuni de serviciu (dare de mită, luare de mită, trafic de influență, primire de foloase necuvenite) și infracțiuni silvice.

Legislația românească mai prevede, de asemenea, alte categorii cum sunt: infracțiunile contra autorității (ultrajul), infracțiunile care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială (ultrajul contra bunelor moravuri), infracțiunile la regimul circulației pe drumurile publice etc.

Conform altor clasificări, efectuate de către sociologii și criminologii americani în funcție de alte criterii combinate, pot fi distinse următoarele categorii de infracțiuni:

Infracțiuni stradale tradiționale – cuprind infracțiuni comise fie prin violență, fie împotriva proprietății, de către infractori primari (ocazionali și accidentali) și infractori recidiviști, angajați în cariere infracționale persistente și bine structurate. Recidiviștii alcătuiesc majoritatea celor implicați în infracțiunile menționate;

Infracțiuni contra ordinii morale – includ infracțiuni cum sunt: vagabondajul juvenil, jocurile de noroc, beția în public, consumul de droguri, prostituția, pornografia și homosexualitatea. Uneori aceste infracțiuni mai sunt denumite „crime fără victime“, întrucât deși offensează sentimentele colectivității, ele nu aduc daune sau prejudicii altor persoane, ci, poate, numai celor ce le comit.

Majoritatea acestor infracțiuni aduc beneficii organelor de poliție și justiție, care evită să accepte mită de la hoți sau ucigași, dar pot primi bunuri și servicii de la patronii jocurilor de noroc, prostituate etc., în schimbul protejării activității lor;⁵

⁵ D. Stanley Eitzen, Maxime Baca Zinn, *Social Problems*, fifth edition, Boston, Allyn and Bacon, 1992, p. 489-499.

Infracțiuni ale „gulerelor albe“ – se referă la actele ilicite comise de către factorii cu rol de răspundere în conducerea unor activități economice, funcționarii, autoritățile publice și demnitarii statului și administrației.

Printre ele se numără furturile economice, fraudă, corupția, evaziunea fiscală, falsul etc. Costurile acestor infracțiuni, comise de persoane „respectabile“ în legătură cu atribuțiile de serviciu pe care le au, sunt extrem de mari, iar sancțiunile împotriva lor sunt, de cele mai multe ori, modice sau chiar inexistente. Cea mai mare parte din infracțiunile „gulerelor albe“ rămâne nedetectată și ascunsă opiniei publice datorită statutului social ridicat al persoanelor care le comit;

Infracțiunile corporale – vizează actele ilegale săvârșite în interesul afacerilor unor companii sau corporații economice, publicitatea falsă, practici de activitate necinstite; încălcarea legilor privind securitatea angajaților, fixarea prețurilor, manipularea bunurilor, furtul unor patente sau secrete industriale, vânzarea unor bunuri alterate sau alimente, falsificate, escrocheria, mita acordată autorităților etc.

Crima organizată – cuprinde actele ilegale comise de către organizațiile criminale al căror scop îl reprezintă, organizații care beneficiază de sprijinul unor persoane din vârful piramidei sociale, care dețin funcții de răspundere în aparatul de stat;

Delincvența juvenilă – care se referă la actele de încălcare a legii penale de către minorii și tinerii care nu au atins încă vârsta de 18 ani.

3. CRIMA ORGANIZATĂ

Noțiunea de *crimă organizată* nu poate fi aplicată la grupurile restrânse de hoți, spărgători sau escroci, ci la grupuri mari, bine organizate, de infractori, care operează într-un teritoriu relativ bine definit și mențin legături constante cu reprezentanții oficiali ai societății legitime. În Occident crima organizată se referă la jocurile de noroc, prostituție, vânzare ilicită a unor băuturi alcoolice, rețelele de distribuire a drogurilor, filmele și stabilimentele pornografice, escrocheriile de mari proporții, estorcarea de fonduri de la anumite organizații sau de la anumiți indivizi, în scopul asigurării unei așa-zise „protecții“, împrumuturile cămătărești în condiții oneroase, vânzarea de bunuri furate, contrabanda, și, alături de toate acestea, existența unor afaceri legitime în scopul „spălării banilor“. Toate aceste activități alcătuiesc esența „gangsterism“-ului, extrem de profitabil în ceea ce privește acumularea unei mari resurse financiare.

În majoritatea țărilor, dar, mai ales, în S.U.A., „legăturile“ membrilor organizațiilor criminale se situează la un nivel extrem de înalt⁶. Cazul cel mai semnificativ îl reprezintă, de exemplu, faimoasa convorbire telefonică, surprinsă de ziaristii de la New York Times, în anul 1943, în cursul căreia Thomas A. Aurelio a mulțumit gangsterului Frank Costello pentru că l-a ajutat să obțină funcția de judecător la Curtea Supremă de Justiție a statului New York.

Împietirea dintre activitățile ilicite și cele licite, colaborarea dintre membrii organizațiilor criminale și deținătorii puterii și cererile de servicii ilicite de către public fac din crima organizată una dintre cele mai dificile și complexe probleme care nu se pot rezolva cu mijloace tradiționale. Aceasta și pentru faptul că rețelele ei și lumea sa ascunsă „subterană“ determină încă, numeroase mituri și stereotipuri din partea publicului, alimentate, între altele și de anumite cărți sau filme.

a. NOȚIUNEA DE CRIMĂ ORGANIZATĂ

Noțiunea de crimă organizată, însăși, ridică o serie de dificultăți de definire. În unele țări, ea este echivalentă cu crima profesională săvârșită de infractorii de „carieră“. În alte țări, ea se referă la ansamblul unor activități ilegale care antrenează, în aceeași măsură organizațiile criminale ale unui stat, organizațiile care depășesc granițele naționale, pentru a opera la nivel internațional și chiar statul însuși (cum este cazul terorismului de stat)⁷.

Alfred Lindesmith definea, de exemplu, crima organizată ca o „crimă obișnuită profesionistă... implicând un sistem de relații definite în mod specific de obligații și privilegii reciproce“⁸. La rândul lor, Edwin Sutherland și Donald Cressey au definit-o ca fiind „asocierea între un număr mic de criminali pentru executarea unui anumit tip de crimă“⁹.

În 1967, Comisia Prezidențială pentru Aplicarea Legii și Administrația Justiției din S.U.A., a definit într-un raport crima organizată ca un tip de „societate care urmărește să opereze în afara controlului poporului și guvernului american“¹⁰. În concordanță cu concluziile acestui raport, reprezentanții crimei organizate operează în cadrul unei structuri organizaționale complexe unde există reguli chiar mai rigide și mai stricte decât ale unei organi-

⁶ Paul B. Norton, Gerald R. Leslie, *op. cit.*, p. 113.

⁷ Sue Titus Reid, J. D., Ph. D., *Crime and Criminology*, fifth edition, Chicago, San Francisco, Philadelphia, Toronto, Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1986, p. 332-340.

⁸ Alfred Lindesmith, *The Addict and the Law*, New York, Vintage Books, 1965.

⁹ Edwin H. Sutherland, Donald R. Cressey, *Principles of Criminology* fifth edition, Philadelphia, J. B. Lippincott, 1955.

¹⁰ Edwin H. Sutherland, Donald R. Cressey, *op. cit.*

zații legitime. Nouă ani mai târziu, un raport al Grupului Operativ contra Crimei organizate, organ special al Comitetului de Consultanță Națională în legătură cu standardele și scopurile Justiției Criminale, din S.U.A., a evidențiat următoarele caracteristici ale crimei organizate:¹¹

a. crima organizată reprezintă un tip de crimă combinativă, implicând coordonarea ierarhică a unui număr de persoane pentru a planifica și executa acte ilegale, sau pentru a urmări un obiectiv legitim prin mijloace în afara legii;

b. crima organizată are ca scop principal obținerea de câștiguri economice, deși unii din participanții ei pot avea ca obiective dobândirea puterii sau a unor poziții sociale mai înalte;

c. ea nu se limitează la afaceri evident ilegale sau la servicii contrare legii, cum sunt jocurile de noroc, prostituția, drogurile, împrumuturile cu cămătă sau estorcarea de fonduri. Ea include, de asemenea, activități complexe printre care spălarea banilor murdari prin intermediul unei afaceri legitime, escrocherii privind încălcarea dreptului de proprietate și manipularea calculatoarelor;

d. crima organizată utilizează tactici de jaf, acaparare și estorcare, mijloace cum sunt intimidarea, violența și corupția, și recurge la cupiditate (lăcomie) pentru a-și realiza obiectivele și a-și prezerva câștigurile;

e. prin experiență, obiceiuri și practică, grupurile combinate ale crimei organizate sunt, de obicei, foarte prompte și eficiente în legătură cu controlul și disciplinarea membrilor lor, a asociațiilor și a victimelor. De aceea, participanții la crimă organizată nu sunt capabili să se detașeze ei înșiși din combinație și sunt, în principiu, incapabili de a merge pe calea cea bună;

f. crima organizată nu este sinonimă cu Mafia sau La Cosa Nostra, cele mai experimentale, diversificate și, posibil, cele mai bine disciplinate din grupurile combinate;

g. crima organizată nu include pe teroriștii implicați în schimbarea politică, deși membrii organizațiilor criminale și teroriștii au câteva caracteristici comune, în special, tipurile de crimă comise și structurile organizaționale stricte.

După cum se observă, raportul menționat evită să ia în considerare în cadrul crimei organizate acele activități și organizații criminale care depășesc granițele naționale, pentru a se concentra cu precădere, asupra infracțiunilor comise de grupurile criminale din interiorul statului.

¹¹ Conform cu Sue Titus Reid, J. D., Ph. D., *op. cit.*, p. 333.

Dimpotrivă pentru Marshall B. Clinard și Robert Meier, „baza feudală“ a crimei organizate apare întemeiată pe familie, asociată în mod general cu termenii «Mafia» sau «Cosa Nostra»¹². Ei menționează, în acest sens, următoarele trăsături generale care caracterizează structura și modul de operare a crimei organizate:

a. Structură ierarhică, care implică un sistem de raporturi bine precizate cu privire la înțelegerea reciprocă a obligațiilor și privilegiilor membrilor;

b. Granițe politice sau geografice nelimitate – intravilane sau intervilane; intrastatale sau interstatale;

c. Dependență față de: 1. folosirea posibilă a forței și violenței pentru a menține controlul intern și pentru a restrânge competiția; 2. asigurarea și menținerea unei permanente imunități față de interferența forței legii și a altor agenții guvernamentale;

d. Operații criminale dirijate pentru obținerea unor importante câștiguri financiare și specializarea în una sau mai multe combinații de afaceri care intră în ariile de deviere socială asupra cărora opinia publică este divizată;

e. Stabilirea unui control monopolist sau stabilirea unor sfere de influență între sau printre diferite organizații criminale.

William Chamblis consideră, și el, că noțiunea de crimă organizată are o sferă mai largă decât cea care include acțiunile organizațiilor criminale din cadrul unui singur teritoriu național¹³. Considerând că numai opinia publică și presa, în special, au acreditat ideea că, crima organizată se referă la activitățile unui grup strâns unit de indivizi, „de obicei străini și, în special, italieni, Chamblis apreciază că mitul Mafiei și al Cosei Nostra are mai puțină legătură cu realitățile crimei organizate din America de astăzi. În schimb, se poate vorbi de existența unor organizații bine structurate ale căror activități sunt, axate pe contrabanda unor mărfuri ilegale atât în interiorul, cât și în afara țărilor. Contrabanda cu cocaină, de exemplu, sau contrabanda cu arme și muniții de la o țară la alta.“ Aceste organizații întretăiate, în mod caracteristic, de-a lungul unor trasee etnice și culturale, sunt la fel de dinamice ca și lumea afacerilor și constau din rețele de indivizi cuprinzând polițiști, politicieni și cetățeni obișnuiți ce investesc în întreprinderi ilegale pentru a obține un profit înzecit.

b. CARACTERISTICILE CRIMEI ORGANIZATE

Noțiunea de *crimă organizată* ridică o serie de dificultăți de interpretare și chiar de definire a naturii și conținutului său. Acest lucru este reflectat, între altele, de marea varietate și diversitate a definițiilor lor care i se acordă,

¹² Marshall B. Clinard, Robert F. Meier, *op. cit.*, p. 227-228.

¹³ William J. Chamblis, *Exploring Criminology*, New York, Macmillan Publishing Company, 1988, p. 86-88.

care nu au un caracter unitar, ci implică caracteristici și particularități deosebite care nu pot fi evidențiate de categoriile criminologice tradiționale. Pe de altă parte, amploarea și dimensiunile acestei forme de criminalitate sunt dificil de estimat iar metodele criminologice obișnuite sunt foarte puțin pertinente pentru culegerea unor date relevante în acest domeniu. Chiar noțiunea de crimă organizată, ca atare, are un caracter polisemantic, care acoperă semnificații diverse determinate de particularități cu caracter național, dar care sunt, totuși, complementare între ele.

După părerea noastră, dincolo de trăsăturile cu care este asociată frecvent (amploarea teritorială a acțiunilor, gradul înalt de organizare și structurare ierarhică a rețelelor și membrilor sau quantumul extrem de ridicat al profiturilor obținute pe căi ilegale), crima organizată are următoarele două caracteristici mai importante:

a. reprezintă un mod de „*raționalizare*“ a crimei, complementar cu exigențele impuse de valorile utilitariste ale eficacității eficienței și rentabilității, care caracterizează și societatea legitimă. Max Weber, unul dintre cei mai de seamă sociologi din perioada modernă, aprecia că procesul de raționalizare reprezintă principala premisă a genezei și funcționării sistemului capitalist, în sensul accentuării caracterului *instrumental* al acțiunii și orientării ei de norme cum sunt calculul, profitul, rentabilitatea și eficiența. Raționalizarea crimei organizate, prin alegerea celor mai eficiente mijloace pentru realizarea scopurilor, se află, deci, în concordanță cu imperativul raționalității instrumentale care domină chiar societatea legitimă. Această observație este importantă, întrucât principiului raționalității instrumentale a crimei organizate trebuie să i se opună un principiu asemănător în domeniul politicii penale, care nu poate opera eficient pentru a combate criminalitatea organizată, decât dacă alege alte mijloace decât cele tradiționale;

b. a doua caracteristică importantă a crimei organizate o reprezintă *îmbinarea între activități ilicite și licite*, conexiunea între societatea ilegitimă și cea legitimă, mixtură care descurajează, în mare măsură, eforturile de combatere și prevenire. În acest sens, crima organizată trebuie definită în funcție de trei elemente principale:

- structura organizațională specifică, caracterizată atât de rețele subterane, cât și de legături de afaceri cu caracter legal;
- protecția oferită reprezentanților crimei organizate prin coruperea sistematică a unor persoane oficiale;
- bunurile și serviciile oferite chiar la cererea publicului.

Cu alte cuvinte, activitățile extrem de profitabile ale crimei organizate nu s-ar putea desfășura fără concursul larg și interesat al unor oameni politici, demnitari ori reprezentanți ai legii și fără sprijinul unei părți a populației. Chiar dacă majoritatea acestor categorii este onestă, în condițiile în care membrii crimei organizate beneficiază de sprijinul constant al unor demnitari

oficiali, eforturile reprezentanților legii vor fi frecvent descurajate și orientate în alte direcții, pentru a nu intra în conflict cu interesele combinate ale „puternicilor zilei” și ale membrilor organizațiilor criminale. Din acest punct de vedere, lupta împotriva crimei organizate nu poate fi disociată de lupta împotriva corupției marilor demnitari ai statului. Recunoașterea existenței fenomenului de corupție, fără nominalizarea și sancționarea „marilor” corupți este similară cu recunoașterea existenței crimei organizate, fără a mai face efortul de a identifica și sancționa pe artizanii ei. Un program de luptă contra criminalității organizate înseamnă, implicit, un program de luptă contra corupției marilor demnitari ai statului sau a altor autorități oficiale.

c. PERSPECTIVE DE ABORDARE ȘI INTERPRETARE A CRIMEI ORGANIZATE

După părerea noastră, în modurile de definire și interpretare a crimei organizate se confruntă două puncte de vedere principale:

a. punctul de vedere exclusiv *juridic*, care privește, în esență, crima organizată ca un ansamblu de activități ilegale, inițiate de către o organizație sau mai multe organizații criminale care urmăresc să obțină, prin toate mijloacele, mari profituri ilicite;

b. punctul de vedere *sociologic*, care consideră crima organizată ca parte integrantă a vieții sociale, politice și economice a unei națiuni, ca ansamblu de activități combinate, ale societății legitime și celei nelegitime, activități desfășurate după modelul oricărei afaceri economice rentabile care oferă bunuri și servicii ilegale unei părți din populație. Acest punct de vedere este împărtășit, de exemplu, de către autorii *Enciclopediei Americane a Crimei și Justiției* (1983) care definesc crima organizată ca o „formă persistentă de activitate criminală, care are un public clientelar ce solicită bunuri și servicii definite ca fiind ilegale. Ea este o structură sau o rețea de indivizi care produc sau furnizează aceste bunuri și servicii, folosesc capitalul obținut pentru a se extinde în alte activități legitime sau ilegite și corup pe acei oficiali publici cu ajutorul cărora își câștigă protecția”¹⁴.

Ambele puncte de vedere menționate au o serie de implicații asupra modului de interpretare și combatere a crimei organizate. Punctul de vedere *juridic*, deși nu exclude acțiunile cu caracter legal, pune accentul pe *societatea ilegitimă*, determinând concentrarea eforturilor exclusiv pentru identificarea lumii subterane a infractorilor. La rândul său, punctul de vedere *sociologic*, deși nu exclude acțiunile cu caracter ilegal, pune accentul pe *societatea legitimă*, impunând concentrarea eforturilor asupra unor schimbări sociale și economice ale sistemului și asupra blocării sau reformării mecanismelor care determină geneza și funcționarea crimei organizate.

¹⁴Francisc A. J. Ianni, Elisabeth Rauss-Ianni, *Organized Crime*, Sanford H. Kadish (edit.), *Encyclopedia of Crime and Justice*, New York, Macmillan 1983, vol. 3, p. 1096.

Prevalența punctului de vedere juridic determină ca eforturile de prevenire sau combatere a criminalității organizate să se concentreze aproape în exclusivitate, la nivelul politicii și sancțiunilor penale, pentru a evita legislațiile economice și acțiunile de reformare a sistemului social-economic.

Din punct de vedere juridic, noțiunea de crimă organizată impune dreptului penal și statisticii penale o serie de dificultăți determinate de noțiunile de infracțiune și de responsabilitate, care, așa cum se știe, au un caracter individual, referindu-se la persoane și nu la organizații. Or, așa cum am arătat și cu ocazia lansării cărții *Corupția și Crima organizată în România*, crima organizată diferă de crima individuală prin faptul că nu implică un sumus de acțiuni ilicite, ci o „sinteză“ de acțiuni ilicite și licite, inițiate prin complicitatea mai multor organizații ilegale și legale. În acest sens, dificultățile sunt similare cu cele care apar în cazul așa-numitelor crime (infracțiuni) organizaționale sau corporative care se circumscriu, în ansamblul lor, infracțiunilor „gulerelor albe“.

Diferența principală între crima organizată și infracțiunile cu caracter organizațional (corporativ) constă, în primul rând, în metodele lor. Violența, șantajul, amenințarea, suprimarea fizică și alte mijloace ilegale, reprezintă principalele metode utilizate de crima organizată și care o disting de cea organizațională. În ceea ce privește asemănările, ambele utilizează coruperea oficialilor publici și o serie de mijloace ilicite pentru realizarea scopurilor. Ambele cooperează pentru satisfacerea reciprocă a intereselor lor, existența unor organizații legitime fiind absolut necesară pentru supraviețuirea, însăși, a crimei organizate. Ambele sunt influențate de condițiile și scopurile care caracterizează sistemul economiei de piață, în ansamblul ei. Valorizarea succesului economic ca scop social legitim, obținerea de profituri, indiferent de mijloacele folosite, confruntarea cu o concurență activă, procesele de raționalizare a activităților reprezintă legătura principală a crimei organizate și a crimei organizaționale într-o societate în care marile averi nu se pot face decât prin modalități și „inovații“ dubioase.

Există mai multe motive pentru care, atât în cazul crimei organizate, cât și în cel al crimei organizaționale, noțiunile de responsabilitate individuală și cauzalitate criminologică nu sunt operante:

a. mecanismele complexe ale distribuirii puterii ierarhice în orice organizație, legală sau ilegală, disimulează, adeseori, responsabilitățile individuale ale celor care iau deciziile;

b. actele agenților care fac parte dintr-o organizație de tip criminal nu sunt determinate de motivații individuale, ci de normele unei subculturi criminogene, care nu sunt elaborate de un singur individ, ci de către o *coalitie*, dominantă, în cadrul căreia responsabilitățile și deciziile sunt dispersate și foarte puțin transparente pentru cei dinafară;

c. în condițiile în care o organizație criminală desfășoară, în mod combinat, activități ilegale și legale, este foarte greu de distins între scopurile ei *formale* (legitime) și cele *reale* (ilegitime), scopurile formale servind numai ca „fațadă” pentru disimularea celor reale.

Pentru toate aceste motive, deciziile în materie penală sunt foarte greu de elaborat, confruntându-se cu problema reducerii întregului la părțile sale componente și a stabilirii unor responsabilități individuale. Pe de altă parte, multe dintre actele ilegale întreprinse sunt extrem de greu de probat și incriminat. Un demnitar oficial al statului poate avea, de exemplu, legături cu crima organizată prin faptul că oferă reprezentanților ei o serie de informații speciale la care numai el are acces și care, o dată valorificate, aduc mari beneficii posesorului lor și celor care le împărtășesc. O asemenea faptă este greu de probat, datorită ambiguității distincției între neetic și ilegal (ilicit). Demnitarul oficial amintit a încălcat, evident, etica profesională, dar este mai greu de dovedit că a comis o faptă penală. Legea nu ține seama de aceste distincții, cu atât mai mult cu cât nu întotdeauna o acțiune lipsită de suport etic este și ilegală. De altfel, multe din ambiguitățile, echivocurile și deficiențele legilor permit o mare libertate de „manevră” funcționarului public, care poate ignora unele reglementări, poate interpreta, cum vrea, altele, cel mai adesea nu în interesul cetățenilor, ci pentru a satisface interese private.

Unele delictе sau infracțiuni care intră în sfera crimei organizate sunt posibile, întrucât cei care sunt implicați în ea sunt chiar aceia care o definesc sau o controlează. Pe de o parte, ei și organizațiile din care fac parte conduc sistemele de control și de prevenire a crimei organizate, pe de altă parte, tot ei sunt obiectul acestui control.

Legăturile reprezentanților crimei organizate cu reprezentanții societății legitime se situează, adeseori, la niveluri extrem de înalte, care permit unor înalți demnitari ai statului să ia decizii importante și să folosească resursele de putere pentru satisfacerea intereselor membrilor organizațiilor criminale. În mod real, foarte puține persoane din vârful piramidei sociale sunt acuzate și sancționate, iar de cele mai multe ori o acuzație nu le afectează cu nimic poziția sau cariera profesională.

Întrucât chiar activitatea economică a statului este dependentă, de multe ori, de activitatea unor organizații și antreprize private, multe dintre acestea aparținând chiar organizațiilor criminale se pot sustrage controlului exercitat de către stat, cu atât mai mult cu cât dispune de o mare putere sau influență economică și chiar politică. Eludarea, în scopuri profitabile a legii, este favorizată, în același timp, de o segmentare a diferitelor instanțe de control social sau legal, care operează, de cele mai multe ori separat, ori intră chiar în conflicte de competență. Relațiile existente, în România, între Garda Financiară, poliția economică, Curtea de Conturi sau poliția vamală sunt ilustrative în acest sens, demonstrând că, adeseori, conflictele instituționale prevalează asupra eforturilor de combatere a criminalității cu caracter economic.

De asemenea, trebuie amintit faptul că poziția de prestigiu a unor lideri de organizații economice cu caracter legal, dar care utilizează și mijloace ilegale, lideri aflați în relații apropiate cu reprezentanții puterii executive, le oferă posibilitatea să ascundă evidența sau să o prezinte selectiv, exercitând, în acest fel, un control absolut asupra tipului și genului de informație care este dată organelor de control. Negarea responsabilității, negarea daunelor provocate, blamarea victimei sau apelul la înalte „comandamente” ale eticii *business*-ului sunt cele mai obișnuite tehnici de neutralizare a acuzațiilor pentru aceste categorii de persoane care au relații influente la nivelul puterii.

Crima organizată este strâns legată de societatea legitimă, prin utilizarea structurilor și resurselor acesteia, inclusiv a resurselor de putere, în beneficiul reprezentanților organizațiilor criminale. Democrația, care reprezintă cel mai bun sistem de guvernare nu reprezintă, prin ea însăși, o garanție contra proliferării crimei organizate, care se dezvoltă pe imperfecțiunile ei, amenințând-o ca sistem bazat pe echitate. Prin însăși natura lor, sistemele democratice sunt deschise și tolerante, caracteristici care le face vulnerabile față de mixtura legal-ilegal, licit-ilicit ce definește esența crimei organizate și față de presiunile corupției ce protejează pe membrii acesteia de sancțiunile legii. În acest sens, procesul de reformă, implicit reforma justiției, poate avea și un sens contrar celui scontat, știut fiind că orice proces de dezvoltare sau de restructurare crează situații anomice care pun în conflict norme, principii și legi, ce pot constitui, de multe ori, o oportunitate pentru proliferarea criminalității organizate. Legea, ca atare, nu este omnipotentă, iar eradicarea crimei organizate doar prin radicalizare normativă, prin multiplicarea legilor, prin politici penale rupte de politica socială este o iluzie tributară, dacă nu unui dogmatism, oricum unui „iluminism” juridic, care absolutizează potențialul juridic în detrimentul altor factori cu rol social-economic.

Criza în administrarea justiției în ceea ce privește crima organizată nu este atât o criză a politicii penale, cât, mai ales, o criză a politicii sociale și economice, care prin modul cum este ea elaborată și aplicată în România, în prezent, generează discrepanțe și inegalități, privilegii pentru unii și discriminări pentru alții.

În condițiile în care crima organizată a apărut odată cu geneza capitalismului ca sistem social-economic, este evident faptul că, în viitor, România se va confrunta cu escaladarea acestui fenomen care face parte din „costurile” obligatorii care trebuie plătite regulilor „jocului” democratic și ale economiei de piață.

Procesul de tranziție înseamnă și o tranziție a modelelor de criminalitate, a strategiilor și metodelor folosite de organizațiile criminale. Din acest punct de vedere, lupta împotriva crimei organizate nu se mai poate purta cu mijloacele tradiționale ale justiției. Raționalizării crimei trebuie să i se opună raționalizarea și planificarea politicilor penale, care trebuie, ele însele, integrate procesului de tranziție din România.